

DOI: 10.5281/zenodo.15869860

Link: <https://zenodo.org/records/15869860>

ИҚТИСОДИЁТНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ШАРОИТИДА ЧАРМ-ПОЙАБЗАЛ САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Азимова Ф. П., Отаниёзов О.О

Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти

azimovaf@gmail.com

97-441-67-71

Аннотация: Мақолада чарм-пойабзал саноатини ривожлантиришда ишлаб чиқариш занжирининг узвийлиги таъминлаш борасида “Хомашёдан - тайёр маҳсулотгача” тамойили асосида терини қайта ишлашдан тортиб, ундан қўшилган қийматли, рақобатбардош ва экспортбоп тайёр маҳсулотлар олишгача бўлган барча босқичларни қамраб олувчи тизим истиқболлари яратилганлиги баён этилган.

Калит сўзлар: чарм-пойабзал, хомашё, тайёр маҳсулот, қўшилган қиймат, тайёр маҳсулот, пойабзал, чарм-атторлик, қорақўл, мўйна, импорт, экспорт.

Истиқболда Ўзбекистон пойабзал саноатини ривожлантиришнинг энг муҳим йўналишларидан бири инновацион ривожланишни жадаллаштириш учун шароитлар яратиш, ишлаб чиқариш ҳажми, маҳсулотлар сифати ва ассортиментини истеъмолчиларнинг умумий талабига мувофиқлигини таъминлаш, тармоқнинг миллий аҳамиятини оширишдан иборат.

Кейинги йилларда чарм-пойабзал ва мўйначилик саноатини ривожлантиришга қаратилаётган алоҳида эътибор натижасида ишлаб чиқариш занжирининг узвийлиги таъминланди. Бу борада “Хомашёдан - тайёр маҳсулотгача” тамойили асосида терини қайта ишлашдан тортиб, ундан қўшилган қийматли, рақобатбардош ва экспортбоп тайёр маҳсулотлар олишгача бўлган барча босқичларни қамраб олувчи яхлит тизим яратилди.

Илгари фойдаланилмаган имкониятлар кенглиги борасида чарм-пойабзал ва мўйначилик саноати етакчилардан бири эди, чунки кишлоқларда яшовчи одамларимиз ўз хонадонидида ўнлаб чорва боқарди, яъни чарм-пойабзал саноати учун зарур хомашё топиш мумкин эди. Лекин хомашёни қайта ишлаш йўлга қўйилмагани туфайли, масалан, пойабзалнинг асосий қисмини катта маблағ эвазига импорт қилардик. Бугун бу ҳолат тамоман акси: хом ашё импорт қилиб, тайёр маҳсулот экспорт қиляпмиз. Соҳа ривожидида давлат томонидан қўллаб-қувватлашдан тортиб, халқаро сифат сертификатларига эга бўлиш, янги бозорга йўл олишга қаратилган Президентимизнинг қарорлари, норматив ҳужжатлар қабул қилинаётгани муҳим аҳамият касб этмоқда. Ҳар бир тадбиркорга индивидуал ёндашув асосида амалий кўмак кўрсатиляпти. Бу қадам, энг аввало, “Ўзчармсаноат” уюшмаси фаолиятининг йўлга қўйилиши билан бошланди.

Дарҳақиқат, чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳасини бошқариш тизимининг самарадорлигини ошириш, хомашёни қайта ишлашни чуқурлаштириш, илғор технологияларни жорий этиш, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар турини диверсификациялаш ва экспорт қилинадиган товарларни кенгайтириш асосида уларнинг жадал ривожланиши учун зарур шарт-шароит

яратиш мақсадида 2018 йил 3 майда давлатимиз раҳбарининг “Чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳаларини ривожлантириш ва экспорт салоҳиятини оширишни янада рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинди.[1].

Унга мувофиқ, “Ўзбекчармпойабзали” уюшмаси “Ўзчармсаноат” уюшмаси этиб қайта ташкил қилинди. 2022 йил 26 февралдаги “Чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳаларида тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарор билан эса, тери хомашёсини чуқур қайта ишлаш асосида ундан юқори қўшилган қийматли тайёр чарм-пойабзал маҳсулотлари ишлаб чиқариш ва экспорт қилишни жадаллаштириш мақсадида 2026 йилга қадар чарм-пойабзал, жун ва мўйначилик маҳсулотлари экспортини 2,8 баробар кўпайтириш вазифаси белгиланди.[2].

Президентимизнинг 2023 йил августда тадбиркорлар билан ўтказган навбатдаги очиқ мулоқоти доирасида белгиланган устувор вазифалар ижросини таъминлаш, шунингдек, чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳасини янада ривожлантириш, импорт ўрнини босувчи, экспортга мўлжалланган юқори қўшилган қийматли маҳсулотлар ишлаб чиқаришни рағбатлантириш мақсадида навбатдаги муҳим ҳужжат қабул қилинди. Президентимизнинг 2023 йил 11 октябрдаги “Чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳаларида ислохотларни янада жадаллаштириш ва соҳанинг экспорт салоҳиятини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорига мувофиқ, 2024-2026 йилларда чарм-пойабзал саноатини янада ривожлантириш ва хорижий брендлар билан ҳамкорлик ўрнатиш дастури тасдиқланди.

Бугунги кунда мазкур ҳужжатлар ижроси доирасида чарм-пойабзал ва мўйначиликда хомашё ресурсларидан самарали фойдаланиш, сифат кўрсаткичларини ошириш, кичик саноат зоналарини ташкил қилиш, ташқи бозорлардаги тарғиботни кучайтириш ва кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш бўйича ишлар фаол давом эттирилмоқда. Ушбу саъй-ҳаракатлар натижасида бугун Ўзбекистон чарм саноати Марказий Осиёда энг кўп ишлаб чиқариш қувватига эга мамлакат, энг йирик экспортёр давлат мақомига эришди. Ўзимиздаги хомашёдан ташқари, қўшни давлатлардан тери харид қилиб, уни қайта ишлашдек салоҳиятга эга тармоқ вужудга келди.

Айни пайтда уюшма таркибига 280 миллион жуфтдан зиёд ишлаб чиқариш қувватига эга 500 дан ортиқ пойабзал фабрикалари киради. “Ўзчармсаноат” уюшмасидан маълум қилишларича, 2023 йил якуни билан саноат корхоналари томонидан 247 миллион жуфт пойабзал ишлаб чиқарилиши кутилмоқда. 500 дан зиёд моделдаги пойабзал маҳсулотларини ишлаб чиқариш давр талабига ҳамоҳанг тарзда, жумладан, комбинацияланган ва экологик тоза материаллардан фойдаланиш негизида ўзлаштирилди.

Масалан, Қорақалпоғистонда фаолият юритаётган “Ориент Тесҳнологй”, Сирдарё вилоятидаги “Peng Sheng Charm”, Сурхондарёдаги “Top Quality Brand” ва Тошкент вилоятидаги “Angren Charm Invest” корхоналари Италия ҳамда Германиянинг замонавий технологияларига асосланган асбоб-ускуналар билан жиҳозланган. Шунингдек, Фарғона вилоятидаги иш жараёни тўлиқ автоматлаштирилган “Vodiy Shoyes”, Андижон вилоятидаги “Ravon taraqqiyot

orzusi" кўптармоқли корхоналарини ҳам ана шундай ишлаб чиқариш қувватлари қаторига киритиш мумкин. Ўтган вақт мобайнида соҳани ривожлантириш юзасидан олиб борилган саъй-ҳаракатлар самараси ўлароқ, мамлакатимизда пойабзалга эҳтиёжнинг катта қисмини қоплаш имконияти яратилди. Жумладан, бугунги кунда эркаклар пойабзали бўйича эҳтиёж 92 фоиз, аёллар ва болалар пойабзали бўйича эса 60-75 фоиз ўзимизда ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ҳисобидан қопланяпти. Эътиборлиси, бу борадаги ички талабни тўлиқ қоплаш, шу билан бир қаторда, экспорт имкониятини кенгайтириш чоралари кўриломқда.

2023 йил январь-ноябр ойларида ҳам тармоқда самарали натижаларга эришилди. Ишлаб чиқариш қувватлари сони ошди, маҳсулотлар тури ва ҳажми ортди. Мисол учун, жорий йилнинг 11 ойида 7 триллион 105 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилиб, 2022 йилнинг мос даврига нисбатан ўсиш 112 фоизни ташкил этди. Натижада маҳсулот таннархини 10,3 фоиз камайтиришга эришилди, 315 миллиард сўм маблағ иқтисод қилинди. Йил якуни билан эса 7 триллион 701 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилиши режа қилинган.

Уюшма томонидан 2024 йил учун белгилаб олинган режалар ҳам улкан. Жумладан, чарм-пойабзал ва мўйначилик маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини камида 49,7 фоизга ошириш орқали 11 триллион 520 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқариш, таннархни 5,2 фоиз камайтириб, 509 миллиард сўм маблағни иқтисод қилишга эришиш кўзда тутилган.

Айни пайтга қадар пойабзал, чарм-атторлик, қорақўл ва мўйна маҳсулотлари, асосан, Германия, Италия, Португалия, Франция, Бельгия, Миср ва Корея давлатларига экспорт қилинган бўлса, 2022 йилдан улар қаторига АҚШ, Япония, БАА, Камерун ва Колумбия каби давлатлар қўшилди.

Экспорт салоҳиятини янада ошириш бўйича зарур чоралар кўриломқда. Жумладан, Германиянинг "Berkemann" ва Россиянинг "Avanti", "Yaxting", "Парижская коммуна", "Ortomoda", "Marake", "Bars", "Vostok", Туркиянинг "Vakko", "Hotic", "Greyder", "Yargici" пойабзал брендлари, "Manu Ateliyer" ва "Yesin Akan" каби компанияларининг чарм-атторлик маҳсулотлари брендлари бўйича "autsorsing" ва "franchayzing" йўналишида ҳамкорлик алоқалари йўлга қўйилган. Жорий йил якуни билан экспорт ҳажмини 610 миллион долларга етказиш режалаштирилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги "Ўзбекистон-2030" стратегияси тўғрисида"ги №ПФ-158-сонли Қарорида асосан:

Чарм-пойабзал саноатини янада ривожлантириш ва хорижий брендлар билан ҳамкорлик ўрнатиш дастури доирасида 2024-2026 йилларда "Berkemann", "Caprise", "Baldinini", "Li-Ning", "Anta Sports", "Peak Sport", "Xtep" каби 30 дан ортиқ нуфузли хорижий брендлар жалб қилинади.

2023-2025 йилларда чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳаларида юқори қўшилган қийматли, импорт ўрнини босувчи тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш бўйича умумий қиймати 1 миллиард долларга тенг 769 та инвестиция лойиҳаси амалга оширилади.

Чарм-пойабзал саноатини янада ривожлантириш натижасида 2024-2030 йиллар давомида чарм-пойабзал саноатига 30 дан ортиқ нуфузли хорижий брендларни жалб қилиш ҳисобига қўшилган қийматни 5 баробарга оширишга эришилиши кутилмоқда.

3.9-жадвал

2024-2030 йилларда Ўзбекистон Республикаси чарм-пойабзал саноати корхоналарига нуфузли хорижий брендларни жалб қилиш ҳисобига қўшилган қийматни ошириш тадбирлари ҳақида маълумот[3]

Т/р	Кўрсаткичлар	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1.	Чарм-пойабзал саноатида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми, млрд.сўм	11520,0	12375,4	14547,2	17505,6	18972,85	21600,3	23372,6
2.	Чарм-пойабзал саноатида экспорт диверсификацияси индекси	2,57	2,64	2,73	2,8	2,93	2,98	3,4
3.	Чарм-пойабзал саноатида экспорт ҳажми, млн.АҚШ доллари	490,0	565,0	615,0	670,0	710,0	790,0	980,0
4.	Чарм-пойабзал саноатига таниқли хорижий брендларни жалб қилиш, та	4	9	16	19	23	28	32
5.	Чарм-пойабзал саноатига таниқли хорижий брендларни жалб қилиш ҳисобига қўшилган қиймат улуши, %	1,8	2,7	4,6	5,8	6,7	8,3	9,0 (5баробарга ошади)

3.9-жадвал маълумотларидан кўринишича, 2024-2030 йилларда мамлакатимиз чарм-пойабзал саноати соҳасида тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 2,03 марта (23372,6 : 11520,0) га ёки 11852,6 (23372,6 - 11520,0) млрд.сўмга ортиши, чарм-пойабзал саноатида экспорт диверсификацияси индексининг 1,3 марта (3,4:2,57) га ёки 0,83 (3,4 - 2,57) га ортиши, чарм-пойабзал саноатида экспорт ҳажмининг 2 марта (980:490)га ёки 490 млн. (980-490) АҚШ

долларига ўсиши, чарм-пойабзал саноатига жалб этилиши режалаштирилган таниқли хорижий брендлар сонининг 8 марта (32:4)га ёки 28 (32-4) тага ортиши, чарм-пойабзал саноатига таниқли хорижий брендларни жалб қилиш ҳисобига қўшилган қиймат улушининг 5 марта (9,0 : 1,8) га ёки 7,2 фоиз (9,0-1,8) га ортиши кутилмоқда.

Хулоса ўрнида шунни айтиш лозим деб билдик. Жаҳон иқтисодиётида чарм-пойабзал саноати инновацион ва экологик талабларга жавоб берадиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришга йўналтирилган бўлиб, Ўзбекистонда ҳам ушбу йўналишдаги трансформация жараёнларини жадаллаштириш зарур. Маҳаллийлаштириш ва ресурс тежовчи технологияларни жорий этиш орқали ишлаб чиқариш харажатларини пасайтириш ва импортга боғлиқликни камайтириш мумкин. Шу боис, тармоқни ривожлантириш истиқболлари узоқ муддатли инновацион стратегиялар асосида белгиланиб, иқтисодий ўсишга хизмат қилувчи ислохотлар амалга оширилиши зарур деб биламиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 майда “Чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳаларини ривожлантириш ва экспорт салоҳиятини оширишни янада рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 26 февралдаги “Чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳаларида тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарор.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги “Ўзбекистон-2030” стратегияси тўғрисида”ги №ПФ-158-сонли Қарори.
4. «Ўзбекчармпойабзали» уюшмаси ҳисобот маълумотлари